

УДК: 336.29; 338.12 (19) *О.І. Гонта, С.В. Захарін, А.В. Роговий*
DOI: 10.36919/2312-7872.2.2019.31

ЕКОНОМІЧНІ ІНСТРУМЕНТИ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ РОЗВИТКУ СФЕРИ ТУРИЗМУ ТА КУРОРТІВ В УКРАЇНІ

Проаналізовано стан та динаміку розвитку сфери туризму і курортів. Виявлено ключові тенденції розвитку ринку туристичних послуг. Охарактеризовано курортну структуру України. Описано основні проблеми розвитку сфери туризму та курортів України. Вказано причини млявого розвитку сфери туризму та курортів України, а також припущення щодо недосконалості організаційно-економічного механізму державної підтримки розвитку сфери туризму і курортів. Висвітлено окремі аспекти механізму державної підтримки розвитку сфери туризму в Україні. Показано чинники формування туристичного потенціалу України. Обґрунтована доцільність розробки та реалізації низки заходів, спрямованих на подолання кризових явищ у сфері туризму і курортів, та окреслено пріоритетні напрями державної політики стимулювання розвитку туризму. Сформовано пропозиції щодо перспективних організаційно-економічних інструментів, зорієнтованих на підтримку розвитку сфери туризму.

The state and dynamics of tourism and resorts development are analyzed. The key trends in the development of the market of tourist services are revealed. The main problems of development of tourism and resorts in Ukraine are described. The reasons for the sluggish development of tourism and resorts in Ukraine are highlighted. Factors of formation of tourist potential of Ukraine are shown. It is pointed out that the vast majority of legal norms defining the goals, directions and mechanisms of state regulation in the field of tourism are declarative in nature and in the conditions of Ukrainian reality do not create the desired positive legal consequences. It is concluded that the development of tourism and resorts is negatively affected by insufficient financing of activities in the field of non-commercial promotion of the national tourism product; low activity of Ukrainian participants at international tourism exhibitions (including due to the lack of state support for exhibition activities); the inefficiency of the system of control over tourism activities using recognized international standards; the lack of a rational system of state management of tourism in the regions; the insufficient level of investment and innovation support for the development of tourism, etc. The key directions of the state policy of support of development of the sphere of tourism are proved. Recommendations on promising organizational and economic instruments aimed at supporting the development of tourism are formulated. It is proved that the reform of the mechanism of state support for the development of tourism should be carried out on the basis of the concept of sustainable tourism, which is defined in the documents of international organizations. It is necessary to implement key documents in the field of tourism development management, developed by leading international and European organizations. Proposals were made to improve the tools to support the development of tourism.

Ключові слова: туризм, курорт, сфера туризму та курортів, туристична діяльність, державна політика у сфері туризму та курортів, державна підтримка розвитку туризму та туристичної інфраструктури.

Keywords: tourism, resort, tourism and resorts, tourism activities, state policy in the field of tourism and resorts, state support for the development of tourism and tourism infrastructure.

Актуальність проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Розвиток сфери туризму та курортів України стримується недостатнім рівнем розвитку інфраструктури, невідповідністю закладів розміщення світовим стандартам, технологічною відсталістю туристичних, курортних та готельних операторів, недосконалістю нормативно-правового забезпечення туристичної та курортної діяльності. Згідно нашої позиції, в таких умовах органи регулювання мають вжити заходів з державної підтримки туризму, зокрема мають бути розроблені та запроваджені дієві економічні інструменти стимулювання розвитку туристичної інфраструктури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, на які спирається автор, у яких розглядають цю проблему і підходи до її розв'язання. Проблеми розвитку сфери туризму та курортів України, визначення перспективних важелів підтримки функціонування туристичної інфраструктури досліджуються у працях провідних науковців (Барна М., Галасюк С., Герасименко В., Суббота М., Ткаченко Т., Тучковська І. [1, 2, 4-7] та інших). Однак, в сучасних умовах виникають новітні ризики розвитку сфери туризму, у першу чергу, через дефіцит державних фінансових ресурсів та об'єктивну неможливість здійснення державної підтримки функціонування туристичної інфраструктури, а також звуження попиту (внаслідок зменшення реальних доходів населення). Отже, існує необхідність поглибленого дослідження напрямів та інструментів державної підтримки розвитку сфери туризму та курортів в Україні.

Постановка завдання (формулювання цілей статті). Мета статті — подати результати досліджень з обґрунтування економічних інструментів державної підтримки туризму та курортів в Україні.

Результати дослідження (виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням здобутих наукових результатів). Україна має досить розвинуте туристично-курортне господарство, що пояснюється наявністю значного туристичного потенціалу (природні об'єкти, рекреаційні ресурси, вигідне економіко-географічне становище, курортна база, нагромаджена у радянський період та ін.). Особливості географічного розташування та рельєфу, сприятливий клімат, багатство природно-ресурсного, історико-культурного та туристично-рекреаційного потенціалу створюють можливості для інтенсивного розвитку багатьох видів і внутрішнього, і іноземного туризму [7, с. 298]. В той же час в Україні сфера туризму розвивається мляво, що пов'язано, як правило, з невисоким рівнем доходів громадян. Відтак, виникає проблема розробки механізмів стимулювання розвитку сфери туризму та туристичної діяльності.

Кількість суб'єктів туристичної діяльності у 2018 р. порівняно з 2017 р. зросла з 1743 од. до 1833 од., тобто на 90 од., або на 5,2%. Відповідно, зростали показники середньооблікової кількості штатних працівників (на 9,1%), отриманого доходу від надання туристичних послуг (на 14,1%) та ін. Це вказує на зростання ємності ринку туристичних послуг в Україні, що є закономірним наслідком зростання платоспроможного попиту на туристичні продукти.

Стрімке збільшення обсягу наданих туристичних послуг суб'єктами туристичної діяльності зумовлено, окрім іншого, підвищенням вартості одного турс-дня (через інфляцію) та подовженням тривалості подорожі (внаслідок зростання запитів «організованих туристів» до якості туристичного обслуговування) [2, с. 165].

Протягом 2016-2018 рр. туристичні потоки зростають, що є позитивною тенденцією, оскільки вказане створює економічне підґрунтя для активізації процесів створення нової та модернізації наявної туристичної інфраструктури, а також підвищує інвестиційну привабливість сфери туризму і курортів. Протягом 2016-2018 рр. кількість туристів, обслугованих туроператорами та турагентами, зростала, причому аналогічна тенденція зафіксована у сегменті в'їзного та виїзного туризму. У сегменті внутрішнього туризму у 2018 р. зафіксовано падіння кількості туристів, що отримали послуги у туроператорів та турагентів, що пов'язане, на нашу думку, з орієнтацією споживачів на отримання туристичних послуг без звернення до туроператорів та турагентів.

Динаміка кількості колективних засобів розміщення у 2018 р. порівняно з 2017 р. є позитивною (хоча у 2015-2017 рр. спостерігалось падіння показника), при цьому кількість місць у цих засобах знизилася. Вказане пов'язане з тенденцією виведення (видалення) місць із засобів з аварійними та непридатними приміщеннями, або без належного облаштування, що стало закономірним наслідком підвищення вимогливості споживачів до якості обслуговування. Показник споживачів готельних послуг протягом 2015-2019 рр. зростає.

Курортна інфраструктура України є доволі розвинутою, створювалася в радянський період з орієнтацією на задоволення попиту споживачів із усіх радянських республік. В Україні є усі типи відомих мінеральних лікувальних вод [5, с. 355]. В Україні фактично функціонує понад 100 курортів та курортних територій, санаторно-курортні заклади відкрито у всіх регіонах. Кількість санаторно-курортних закладів (у т.ч. санаторіїв та санаторіїв-профілакторіїв) протягом 2015-2018 рр. скорочується. Не відповідають сучасним стандартам асортимент та якість курортних послуг, що їх надають більшість санаторно-курортних закладів. Внаслідок відсутності капітальних інвестицій збільшується фізичний та моральний знос лікувального обладнання, що використовується санаторно-курортними закладами [6, с. 31].

На нашу думку, організаційно-економічний механізм державної підтримки розвитку сфери туризму і курортів є недосконалим. Переважна більшість законодавчих норм, що визначають цілі, напрями та механізми державного регулювання у сфері туризму, носять декларативний характер і в умовах української дійсності не створюють бажаних позитивних правових наслідків.

На розвиток сфери туризму і курортів негативно впливають недостатнє фінансування заходів у сфері некомерційного просування національного туристичного продукту; низька активність українських учасників на міжнародних туристичних виставках (у тому числі через відсутність державної підтримки виставкової діяльності); неефективність системи контролю за туристичною діяльністю із використанням визнаних міжнародних стандартів; відсутність раціональної системи державного управління туризмом у регіонах; недостатній рівень інвестиційного та інноваційного забезпечення розвитку сфери туризму тощо [1; 5; 7].

Ситуація, що склалася у туристичній сфері, потребує розробки та реалізації низки заходів, спрямованих на подолання кризових явищ та інтенсифікації виробництва національного туристичного продукту із забезпеченням належного рівня якості [4, с. 56]. Основою для здійснення таких заходів має стати формування цілеспрямованої державної політики у сфері туризму з визначенням пріоритетів її розвитку, посилення

економічних інструментів при реалізації механізмів регулювання туристичної діяльності.

Ключовими напрямками державної політики підтримки розвитку сфери туризму мають стати: вдосконалення правових засад регулювання відносин у галузі; забезпечення становлення туризму, як високорентабельної галузі економіки України, заохочення національних та іноземних інвестицій у розвиток індустрії туризму, створення нових робочих місць; розвиток міжнародного та внутрішнього туризму, зокрема сільського та екологічного (зеленого); розширення міжнародного співробітництва, утвердження України на світовому туристичному ринку; створення сприятливих для розвитку туризму умов шляхом спрощення та гармонізації податкового, валютного, митного, прикордонного та інших видів регулювання [6, с. 98].

Узагальнення наукових праць [1; 2; 5; 7] дало можливість сформулювати рекомендації щодо перспективних організаційно-економічних інструментів, спрямованих на підтримку розвитку сфери туризму:

- широке впровадження програм державно-приватного партнерства у сфері туризму;
- оптимізація структури управління сферою туризму на національному та регіональному рівнях;
- залучення міжнародної технічної допомоги;
- активізація реалізації грантових програм, спрямованих на підтримку та розвиток об'єктів туристичної інфраструктури та об'єктів показу;
- розробка методичних рекомендацій щодо управління сферою туризму на регіональному рівні, у тому числі у малих містах;
- удосконалення механізму контролю у сфері туризму, у тому числі шляхом впровадження інструментів ліцензування та акредитації підприємств туристичної інфраструктури;
- імплементація документів ЄС у сфері туризму і курортів.

Доцільно вжити невідкладних заходів стимулювання платоспроможного попиту на санаторно-курортні послуги (як з боку корпоративного сектору, так і з боку індивідуальних споживачів). Перспективний інструмент – удосконалення роботи фондів соціального страхування та збільшення обсягів фінансового ресурсу, що спрямовується на закупівлю путівок на санаторно-курортне та відновлювальне лікування за рахунок коштів фондів соціального страхування.

Реформування державної політики розвитку сфери туризму має здійснюватися на основі концепції сталого туризму, що визначена у документах міжнародних організацій. Слід здійснити імплементацію ключових документів у сфері управління розвитком туризму, що розроблені провідними світовими та європейськими організаціями.

Державна підтримка розвитку сфери туризму має здійснюватися на основі програмно-цільового методу управління. За такого підходу доцільно розробити Державну цільову комплексну програму (ДЦКП), встановивши відповідні критерії результативності її реалізації. Вказана програма має передбачати реалізацію низки заходів, спрямованих на стимулювання розвитку сфери туризму, підтримку гармонійного розвитку туристичного ринку, раціональне використання, збереження та примноження національного туристичного потенціалу.

Висновки із цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Обґрунтована доцільність реалізації комплексу заходів щодо подальшого реформування механізму державної підтримки розвитку туризму, проведення заходів із стимулювання платоспроможного попиту на санаторно-курортні послуги, у тому числі через удосконалення роботи фондів соціального страхування, потреба у виконанні подальших досліджень з розробки методології моделювання туристичних потоків, з урахуванням державної політики стимулювання розвитку туризму.

1. *Барна М.Ю., Тучковська І.І.* Основні тенденції управління туристичною діяльністю в Україні. Підприємництво і торгівля. 2016. Вип.20. С. 5–8; 2. *Герасименко В.Г., Галасюк С.С.* Управління національним туризмом в контексті міжнародного досвіду. Вісник ДІТБ. 2008. Вип. 12. С. 160–167; 3. Закон України «Про туризм» [Електронний ресурс]. – Доступний з: гада.gov.ua; 4. *Захарін С., Байков М.* Формування інтелектуального капіталу як орієнтир управління комерційною діяльністю туристичного підприємства. Молодий вчений. 2015. № 9. С. 50–62; 5. *Захарін С.В., Соболев В.П., Мельник Ю.Р.* Сталий розвиток сфери туристичних послуг: глобальні тенденції, міжнародна взаємодія, уроки для України. Економічний вісник університету. 2013. № 20/3. С. 297–303; 6. *Субота М.В.* Інноваційні підходи до стимулювання розвитку курортів. Проблеми науки. 2012. № 12. С. 28–32; 7. *Ткаченко Т.І.* Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу: [монографія]. К.: КНТЕУ, 2009. 463 с.; 8. Туризм в Україні / Державна служба статистики України. [Електронний ресурс]. – Доступний з: ukrstat.gov.ua

УДК: 65.011.56

DOI: 10.36919/2312-7872.2.2019.35

В.М.Домрачев, В.В.Третиник

ПРОГНОЗУВАННЯ ДИНАМІКИ МАКРОЕКОНОМІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ УКРАЇНИ НА БАЗІ МОДЕЛЕЙ, ПОБУДОВАНИХ МЕТОДАМИ ВЕКТОРНОЇ АВТОРЕГРЕСІЇ

У статті визначено, що політична нестабільність всередині держави та останні події на світовому фінансовому ринку відчуються у поточному стані економіки України та формують цілу низку загроз. Було анонсовано європейський вибір України. Але, як з початку періоду незалежності, так і зараз не було сформульовано обґрунтованої стратегії розвитку як самої України, так і моделі її економіки. У цих умовах першочерговим завданням, що постає перед Верховною Радою України, Урядом та НБУ, є розроблення концепції побудови стратегії розвитку держави та її економічної політики шляхом реформування. Реформи мають відповідати вимогам виборців щодо підвищення їх життєвого рівня та супроводжуватись законодавчою відповідальністю за їх провадження. Не може бути заяв відносно впровадження реформ у певному напрямку та протилежно спрямованих дій.

У роботі розглянуто доцільність використання векторної авторегресії для моделювання економіки України. Проаналізовано особливості динаміки макроекономічних змінних. Для